

Combination of specific material, dynamic, virtual and electronic training resources with the usage of internet technologies, local and global computer networks enables the creation of educational environment which is called information-educational environment.

In our research the information-educational environment is represented by the two-component system of complementary network information-communication complexes: 1. A component connected with the usage of social networks, which implies the creation and usage of a special professional page of a trainer for colleagues and students, alumni and applicants in such networks. 2. Internet-platform on the website of the department or on the specially designed website, containing online-content, instructional guide, teaching guide, testing program, didactic materials, presentation materials, additional resources. The presence of such environment enables the creation of necessary conditions for the formation of professional competences of future mining engineers. The article distinguishes the following groups of competences that have been formed in the process of professional training of future mining engineers: 1) general competences which are formed in the process of learning a complex of subjects, including humanities; 2) professional measuring and assessing competences; 3) professional engineering competences; 4) scientific-research and ecological-normative competences. Singling out these groups of competences enabled making a list of subjects, which form appropriate competences and conducting a specialized training of trainers for their preparation under the conditions of information-educational environment.

Key words: *information-educational environment, competency, competence, mining engineers.*

ВИЯВЛЕННЯ РІВНЯ СТРЕСОВОЇ НАПРУГИ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СУДНОВОДІВ

УДК: 656.61.071.1:613.6=111

Кострубська Т.В.

У статті здійснено аналіз анкетного опитування, яке проводилося в Одеській національній морській академії, на виявлення рівня стресової напруги професійної діяльності судноводів та рівня готовності до професійної діяльності в стресових умовах: охарактеризовано вибірку учасників експерименту, проаналізовано їх ставлення до рівня безпечності під час роботи в морі, визначено причини появи стресу в морі та рівень готовності майбутніх судноводів до професійної діяльності в стресових умовах.

Ключові слова: *стрес, антистресові стратегії, фахова підготовка, готовність.*

ОПРЕДЕЛЕНИЕ УРОВНЯ СТРЕСОВОГО НАПРЯЖЕНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СУДОВОДИТЕЛЕЙ

В статье проведен анализ анкетного опроса, который проводился в Одесской национальной морской академии, с целью опреде-

лення уровня стресового напруження професійної діяльності судоводителів і рівня готовності к професійної діяльності в умовах стресса: охарактеризована виборка учасників експеримента, проанализировано их отношение к уровню безопасности во время работы в море, определены причины появления стрессов в море и уровень готовности будущих судоводителей к професійної діяльності в умовах стресса.

Ключевые слова: стресс, антистрессовые стратегии, професійная подготовка, готовность.

STRESS LEVEL ASSESSMENT IN CAREER NAVIGATION

The article analyzes the questionnaire survey organized in Odessa National Maritime Academy to identify stress level and to assess career navigation readiness level: selected participants for the experiment are characterized, their safety level attitude towards career navigation is analyzed, the causes of stresses at sea and future career navigation readiness level to work in stressful situations are given.

Keywords: stress, anti-stress strategies, professional education, readiness level.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Сучасні умови роботи судновода є досить напруженими та складними. Це стосується психологічного клімату перебування на судні, а також фізичних навантажень під час роботи. В.В. Голюкова підкреслює, що майбутня діяльність судоводіїв характеризується наявністю чинників, що призводять до формування професійного стресу: тривалі перебування в умовах повної ізоляції, під впливом несприятливих природних (кліматичних та географічних) та виробничих факторів (хімічне забруднення повітря, шум, вібрація), вахтовий режим роботи та ін. [2:5]. Ураховуючи також швидкість модернізації сучасних суден та відповідну швидкість змін умов праці, необхідно звернути увагу на вдосконалення фахової підготовки судоводіїв, що думку висловлює В. Г. Торський [4:130]. Ми пропонуємо удосконалити навчальний процес морських навчальних закладів за допомогою впровадження копінг-стратегій.

Отже, у зв'язку з цим необхідно з'ясувати, чи володіють курсанти, які готуються до праці в морі, необхідними знаннями щодо стресів та шляхів подолання складних ситуацій, чи вважають вони проблему готовності до подолання стресу принципово важливою взагалі, а також думку фахівців, які готують майбутніх судоводіїв до професійної діяльності та мають певний досвід роботи в морі щодо наявності ситуацій, які можуть бути причиною стресів, чи допоможуть знання про використання антистресових стратегій судоводію. Всі ці питання є актуальними сьогодні, коли транспортна морська система переживає певні зміни на різних її рівнях. В якій мірі сьогоднішній ВНЗ морського спрямування влаштовує сучасних студентів, та в якій мірі вони готові до професійної діяльності в умовах стресів, ми намагалися визначити за допомогою презентованого соціологічного дослідження, що проводилося у формі анкетування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор; виділення невирішених раніше питань загальної проблеми, яким присвячено цю статтю свідчить про те, що у науковій літературі існує не дуже багато праць, присвячених підготовці майбутніх судноводіїв до напруженої професійної діяльності та стресових умов перебування в морі. Аналіз обшину праць С.Є. Вендрова, В.В. Голікової, В.О. Леонтєва, В.Г. Торського, Ю.В. Щербатих та ін. виявив, що зазначена проблема вивчається більше в теоретичному плані. Необхідність практичного аналізу складних умов праці судноводіїв та виявлення рівня готовності до професійної діяльності в морі обумовила вибір теми статті.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті - дослідити рівень обізнаності курсантів Одеської національної морської академії про наявність стресів у майбутній діяльності судноводіїв та перевірити рівень готовності майбутніх судноводіїв до професійної діяльності в стресових умовах.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Для визначення рівня напруги професійної діяльності судноводіїв та рівня готовності до професійної діяльності в стресових умовах нами був проведений експеримент у вигляді анкетного опитування. Під час опитування ми використовували пробно-пошуковий тип соціологічного дослідження – пілотажне дослідження, а також метод компетентних суддів. У пілотажному дослідженні приймала участь цільова група – 50 курсантів III-VI курсів (віком від 19 до 23 років), які навчаються на судноводійному факультеті Одеської національної морської академії. Під час проведення дослідження з використанням методу компетентних суддів ми відібрали авторитетних спеціалістів у галузі «Судноводіння» – викладачів факультету навігації з метою з'ясування думки кожного з них щодо предмета дослідження. Серед респондентів були 15 науково-педагогічних працівників Одеської національної морської академії, які готують майбутніх судноводіїв. Загальний стаж викладачів складає від 1 року до 40 років роботи з курсантами факультету «Судноводіння». Опитування проводилося у лютому 2014 року в Одеській національній морській академії. Анкета пілотажного дослідження складається з 10 питань щодо загального уявлення курсантами поняття стресу та важливості бути готовим діяти у стресовій ситуації під час професійної діяльності. Для проведення дослідження з використанням методу компетентних суддів була використана анкета, яка містила у собі 9 питань, за допомогою яких ми намагалися з'ясувати найбільш вагомні стресові ситуації, які можуть зустрітись в майбутній професійній діяльності судноводіїв.

На початку дослідження ми мали припущення, що курсанти ОНМА мають недостатні знання в сфері психологічної підготовки до напруженої професійної діяльності та не вимагають нововведення у навчальному процесі, хоча навряд чи студенти переконані в тому, що якість навчання зростає, а не погіршується. Тому, ймовірно, реформування системи професійної освіти з оглядом на проблему використання стресів вони не сприймуть у позитивному сенсі, через відсутність відповідного досвіду професійної діяльності, та відповідного багажу знань про засоби подолання стресів, які повинні призвести до майбутньої ефективної діяльності.

У нашому дослідженні ми використовували метод анкетування з відкритими та закритими питаннями.

Проаналізувавши відповіді курсантів на питання, чи є робота судноводія стресовою, ми дійшли висновку, що більшість курсантів (92 %) вважають роботу судноводія стресовою, лише 8% думають інакше.

За визначеннями курсантів «стрес» можна охарактеризувати його як надзвичайне напруження нервової системи, реакцію організму на надзвичайні навантаження під час роботи з порушенням діяльності нервової системи, а також як один із психологічних станів людини, який виникає під час складних моральних та фізичних ситуацій. Стрес – це збудження психологічного спокою людини, відчуття душевної тривоги, яке провокує подальші переживання та неврози, це неготовність людини подолати труднощі, що призводить до порушення працездатності працівника.

На питання, чи потрібно майбутньому судноводію володіти засобами подолання стресових ситуацій, 98% респондентів відповіли позитивно, що підкреслює високий рівень наявності стресів у роботі судноводія.

Лише 34% вважають недостатніми знання, які вони здобули за період навчання в ОНМА для безпечної роботи в морі, 38% здобули достатні знання, а третя група має свою точку зору щодо отриманих знань та вважає, що необхідно збільшити кількість предметів професійного спрямування, постійно вдосконалювати систему професійної освіти, використовувати новітні технології навчання, обов'язково пов'язувати знання з практикою.

Більшість респондентів (80 %) зазначили, що під час проходження практики на судні їм доводилось перебувати у стресових ситуаціях, це знову ж таки свідчить про напруження роботи моряків.

Відповіді студентів на питання: «Що є причиною появи стресу у роботі на судні?» розподілилися наступним чином: надзвичайне навантаження під час роботи – 48%; соціально-психологічні фактори – 34%; недостатній рівень професійної підготовки – 2%; 16% респондентів поєднали усі фактори.

На жаль, на пропозицію запропонувати нововведення в систему професійної підготовки судноводіїв з питань забезпечення майбутньої діяльності 70% опитаних не відреагували. Лише 30% курсантів вважають, що необхідно покращувати систему освіти у напрямку модернізації навчального обладнання, підвищення кваліфікації викладацького складу, а також збільшення кількості годин з англійської мови за професійним спрямуванням, занять з питань безпеки в морі та загалом кількості професійних предметів. Вони також вважають необхідним наблизити процес навчання до реальних умов в морі та проходити морську практику після кожного курсу навчання.

Під час аналізу відповідей респондентів на питання: «Чи потрібні знання з англійської мови професійного спрямування сучасному судноводію?», ми дійшли висновку, що 100 % опитаних курсантів вважають їх обов'язково потрібними, адже сучасні мореплавці працюють на судах іноземних компаній та перебувають у складі багатонаціональних екіпажів.

Із відповідей курсантів на останнє питання про рівень готовності подолати стрес видно, що загалом вони вважають себе готовими подолати стрес, отже їхні відповіді коливаються в межах від 6 до 10 балів за десятибальною шкалою.

Аналізуючи результати дослідження за методом компетентних суддів, ми отримали такі результати:

- абсолютна більшість викладачів (93%) вважають роботу судноводія стресовою, що збігається з відповідями курсантів;

- фахівці одноставно підтримали необхідність для майбутнього судноводія володіти засобами подолання стресових ситуацій;

- 60% респондентів вважають, що знання курсантів є достатніми для безпечної роботи в морі, 40% викладачів – що необхідно поєднувати теоретичні та практичні знання для отримання кращого результату, а також урахувувати нововведення у сфері судноплавства та вдосконалювати фахову підготовку;

- відповіді на питання, чи допоможуть знання про використання антистресових стратегій судноводію під час професійної діяльності на судні були позитивними, за винятком однієї;

- для 47% респондентів надзвичайне навантаження під час роботи судноводія є причиною появи стресу, 13% респонденти вважають, що соціально-психологічні фактори є головними, ще 13% опитаних впевнені, що причина – недостатній рівень професійної підготовки, 27% викладачі поєднують усі зазначені чинники;

- компетентні судді допомогли нам з'ясувати, які ситуації в професійній діяльності судноводія можуть бути причиною стресу, респонденти виокремили наступні приклади: розвиток аварійної ситуації, непередбачувані сили стихії, погане постачання провізії та харчування, довготривале віддалення від рідних, складні взаємовідносини між членами екіпажу з причини розбіжностей характерів, виникнення конфліктів під час прийняття та задачі вантажів, недостатнє знання англійської мови, втручання в роботу некомпетентних працівників, відсутність навичок контролювати свої дії за непередбачуваних обставин, виникнення загрози захоплення судна піратами, несення штурманської вахти, перевтома, недосипання, допущення помилки, що спричинила аварійний випадок, невелика кількість членів екіпажу у порівнянні з великим навантаженням, наявність складних районів плавання (прибережні води, місця великого скупчення суден);

- відповідаючи на питання щодо пропозиції нововведення в систему професійної підготовки судноводіїв, 47% опитаних викладачів утримались від порад, а інші пропонують майбутнім судноводіям спілкуватися з досвідченими судноводіями та набиратися досвіду, а також підвищити вимоги до курсантів з боку викладачів під час навчання, деякі пропонують повернутися до старої системи освіти та програми навчання і відновити вітчизняний флот, а ще необхідно збільшити кількість годин з англійської мови та модернізувати психологічну підготовку курсантів за спеціальністю;

- більшість опитаних викладачів (73%) засвідчила, що причиною стресової напруги є відсутність знань з англійської мови професійного спрямування під час виконання роботи судноводія, відповіді 27% респондентів були заперечними.

Отже, з огляду на результати проведеного дослідження, виявилось, що загалом студенти переконані в тому, що є підготовленими для подолання стресу в роботі, але вимагають нововведення у системі фахової підготовки та модернізації процесу навчання. Вони не сприймають серйозно, через відсутність

відповідного досвіду, та відповідного багажу знань ті проблеми професійної діяльності, які повинні бути вміло вирішені для спрямування сучасних умов праці в більш ефективне русло. Цей висновок підкреслює думку В.В. Голикової, яка вважає, що подолання стресів залежить від наявності ресурсів особистості, до яких відносить професійні знання та навички, минулий досвід у подоланні складних ситуацій, упевненість у собі та вміння контролювати ситуацію [2:12].

Висновки з описаного дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Здійснивши соціологічне дослідження, присвячене питанням стресових умов професійної діяльності судноводіїв, ми з'ясували:

1) Курсанти та викладачі ОНМА вважають, що робота судноводія є напруженою, тому майбутнім судноводіям необхідно оволодіти навичками подолання стресів через впровадження інновацій в систему їхньої професійної освіти.

2) Ми визначили, які саме професійні ситуації стають перешкодою на шляху безпечної роботи в морі: непередбачувані сили стихії, погане постачання провізії та харчування, довготривале віддалення від рідних, складні взаємовідносини між членами екіпажу з причини розбіжностей характерів, виникнення конфліктів під час прийняття та здачі вантажів, недостатнє знання англійської мови та ін.

3) На думку опитаних, знання з професійної англійської мови є важливими під час роботи на судні, а відсутність зазначених знань може бути причиною стресу.

Активізація розвитку рівня професійної підготовки потребує розробки відповідної моделі, спрямованої на вдосконалення фахової підготовки з урахуванням високого рівня стресової напруги, тому перспективи подальшого дослідження ми вбачаємо в побудові експериментальної моделі підготовки майбутніх судноводіїв до використання позитивних копінг-стратегій у професійній підготовці.

ЛІТЕРАТУРА

1. Вендров Е.Е. Психологические проблемы управления/ Е.Е. Вендров. – М. : Экономика, 1969.
2. Голикова В.В., Незавитина Т.С. Стресс, обусловленный работой на судах (судовые источники, признаки, предотвращение, управление)/ В.В. Голикова, Т.С. Незавитина//Методические указания для самостоятельной работы. – О. : ОНМА, 2012. – 30 с.
3. Леонтьев В.А. Формирование профессиональных навыков судоводителей/ В.А. Леонтьев. – М. : Транспорт, 1987. – 224 с.
4. Торский В.Г., Топалов В.П. Управление судовыми экипажами/ В.Г. Торский, В.П. Топалов. – О. : Астропринт, 2000. – 212 с.
5. Щербатых Ю.В. Психология стресса и методы коррекции/ Ю.В. Щербатых. – СПб. : Питер, 2008. – 256 с.

STRESS LEVEL ASSESSMENT IN CAREER NAVIGATION

Kostrubskia Tetiana Vasylivna

Abstract. The article analyzes the questionnaire survey organized in Odessa National Maritime Academy to identify stress level and to assess

career navigation readiness level. Selected participants for the experiment are characterized: their age and experience is presented, their safety level attitude towards career navigation is analyzed, the causes of stresses at sea and future career navigation readiness level to work in stressful situations are given. Two groups of participants take part in the experiment: the cadets of navigation faculty of Odessa National Maritime Academy and professional teaching assistants who train future navigators.

Modern working conditions in career navigation are rather stressful and difficult. It refers both to psychological atmosphere of being on board the ship and physical exertion during working periods. Taking into consideration ship modernization rate and corresponding rate of changing working conditions at sea it is necessary to pay attention to improvements in the process of future navigator's professional training. We think it is directly connected with coping strategies implementation in the training process of maritime educational establishments.

So, taking into account presented problem it is essential to explore the cadets' knowledge with regard to level of readiness to work at sea. The goal is to make certain that future navigators have necessary professional qualifications to work in stressful conditions and to overcome professional difficulties. It is also important for us to understand if cadets consider the problem of readiness to overcome stresses to be the most important. The professional academic opinion of those who train future navigators is of great importance for us as well.

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ І РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ ЯПОНСЬКОЇ СІМ'Ї

УДК 37.018.1(520)

Томашевська С.А.

Стаття розкриває особливості функціонування і розвитку сучасної японської сім'ї в умовах співіснування двох типів культур – традиційного і європейського зразка.

Автор розглядає сім'ю кризь призму традиційного уявлення японців про сімейні стосунки і пропонує аналіз трьох типів інституту японської сім'ї – кадзоку, ІЕ, сета. Автор статті визначає та аналізує ролі чоловіка і жінки в японському суспільстві та родині на сучасному етапі розвитку, досліджує новий стиль і принципи внутрішньосімейних взаємин, ставлення представників молодих і зрілих поколінь до інституту сім'ї та сімейно-шлюбних відносин.

Ключові слова: сім'я, вестернізація, нова генерація, міжстатеві взаємини.

ОСОБЕННОСТИ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ И РАЗВИТИЯ СОВРЕМЕННОЙ ЯПОНСКОЙ СЕМЬИ

Статья раскрывает особенности функционирования и развития современной японской семьи в условиях сосуществования двух типов культур – традиционного и европейского образца.